

HERALDISK TIDSSKRIFT

BIND 2 • NR 13 • 1966

Om nogen Brun-våbener

Av Hans Krag

SOCIETAS HERALDICA SCANDINAVICA

Heraldisk Selskab • Heraldinen Seura • Skjaldfræðafélagið

Heraldisk Selskap • Heraldiska Sällskapet

Om nogen Brun-våbener

Av Hans Krag

FOR EN tid siden fikk jeg senden-de en kopi av en graving på et tinnfat, et våben med initialer og årstall, med forespørsel om hvem det kunde ha tilhørt.

Våbenet, som bare bestod av et skjold, kan beskrives som følger: delt, i 1. felt tre liljer under et skjoldhode, i 2. felt en rose med stilk og blader. Initialene var PB på dexter side av skjoldet, LNDW på sinister side, og årstallet, under, 1662 (figur 1).

Arrangementet gjorde det tydelig, at det dreiet sig om et alliancevåben. De først anførte initialer og lilje-feltet blev å henføre til mannen, feltet med rosen og den siste gruppe initialer til hustruen. Dette, sammen med årstallet, gjorde det til en forholdsvis enkel sak å bestemme hvem tinnfatets opprinnelige eiere hadde vært, nemlig oberstløitnant Peter Brun og 2. hustru *Lisbeth Nicolaidatter Worm*.

Brun's vita finnes i Olaï Ovenstads «Militærbiografier» (Oslo 1949–50). Her skal bare nevnes, at han første gang dukker frem fra fortidens mørke i 1646, da han trer inn i den norske hær som kaptein ved Båhusiske nasj.inf.regt. og vollmester på Båhus. Han døde som kommandant på Kristiansands befestninger 1679. Hans 2. hustru var datter av *Nicolaus Worm*, som også blev kaptein ved Båhusiske nasj.inf.regt. i 1646. På dette tidspunkt må Brun altså være blitt kjent med sin 2. hustrus familie, og så gift med henne få år etter, da hans 1. hustru er død. Årstallet 1662 refererer følgelig ikke til tidspunktet for ekteskapets inngåelse.

Våbenet og initialene på tinnfatet har i flere henseender interesse. Jeg kjente fra før av oberstløitnant Bruns segl, og hadde bestemt skjoldmerket som tre liljer under et skjoldhode (figur 2). Men da delingslinjen mellom feltet og skjoldhodet her er noget tykk, kunde det være tvil om den ikke skulle opfattes som en smal bjelke – en tvil som blev bestyrket av at flere av oberstløitnantens etterkommere førte tre liljer under en bjelke av varierende bredde (se således «Vaabenførende Slægter i Danmark» bind I, side 5). Når Brun-våbenet i «Stamtable over Militairslægten Brun» av Lars L. F. Brun (Bergen 1887) også beskrives som «en bjelke med tre liljer», måtte dette imidlertid opfattes som mindre forpliktende, idet det viser sig at forfatteren på samme måte beskriver også det endrede våben, som førtes av nogen grener av familien, og som inneholder en spalte ledsgatet av tre liljer.

1. Et alliancevåben på et tinnfat viser sig å tilhøre oberstløitnant Peter Brun og hans 2. hustru Lisbeth Nicolaidatter Worm. Årstallet må være for tinnfatets anskaffelse.

Jeg skal her ikke komme inn på hvordan Brun-våbenet i senere tid er blitt variert, dette også hvad gjelder hjelmmerket, men nøie mig med å påpeke, at graveringen på tinnfatet hever over tvil, at det våben, som førtes av oberstløjtnant Peter Brun, familiens stamfar og eldste kjente mann i Norge, viser tre liljer under et skjoldhode, ikke under en bjelke. At delingslinjen på tinnfatet er gravert dobbelt, skulde ikke gi anledning til nogen misforståelse.

At tinnfatet gir opplysning også om Lisbeth Worms våben, kan ha sin interesse, men faller utenfor rammen for denne redegjørelse.

I anførte stamtavle over familien Brun nevnes innledningsvis en Nicolaus Brun; det sies at han «omtales» som familiens stamfar og skal ha vært general og kommandant i Stralsund, men det tilføies at «man kan ei komme etter at der i Stralsund har været nogen Commandant af dette Navn». Denne tradisjon er da tydeligvis upålidelig. Det er sannsynlig at oberstløjtnant Peter Bruns ukjente far har fått navnet Nicolaus etter hans svigerfar i 2. ekteskap Nicolaus Worm, altså at en forveksling av navnet har funnet sted.

I et forord til stamtavlen uttales: «At Familien Brun oprindelig er af fransk Herkomst synes rimeligt, da Navnet er vidt utbredt i Frankrig, og det af endel af Familien her endnu brugte Vaaben, en Bjelke med 3 Lilier, ogsaa bruges af enkelte ved Navn Brun der.» — I mig tilgjengelige kilder har jeg nok funnet franske våbenførende slekter av navnet Brun, men ingen med samme våben som oberstløjtnanten. Tatt i betraktnsing at stamtavlens forfatter ikke har kjent dette, det eldste våben ført i slekten, men bare de senere, endrede, og han for

øvrig ikke gjør forskjell på sparre og bjelke, blir hans opgave om at det samme våben er ført av enkelte av navnet Brun i Frankrike, av tvilsom verdi.

2. Oberstløjtnant Peter Bruns våben, tre liljer under et skjoldhode, på hjelmen en arm svingende et sverd. Delingslinjen mellom feltet og skjoldhodet er i en senere tid blitt oppfattet som en bjelke. Seglet fra 1671.

Et forhold, som et av familiens levende medlemmer først er blitt oppmerksom på, er av større interesse, nemlig at oberstløjtnant Peter Bruns våben i mangt minner om det, som føres av en skotsk og også til Danmark forgrenet slekt *Brown*. Dette våben er: i rødt tre gull liljer under et sølv skjoldhode med tre røde hjerter; på hjelmen en hånd holdende et sverd (se »Vaabenførende Slægter i Danmark« bind II, side 3). Ser vi bort fra at tinkturene i Peter Bruns våben ikke kjennes, skiller det sig fra slekten Browns bare ved at det ikke har hjerter i skjoldhodet, og at det på hjelmen, istedenfor en hånd holdende et sverd, har en arm svingende et sverd. Et spørsmål er det nu om hjertene i familien Browns våben er oprinnelige eller et av de mange bitegn, som i skotsk heraldikk er blitt anvendt for å betegne forskjellige grener av samme slekt. Forhåndenværende kilder tillater mig dessværre ikke å gi et svar på dette.

Et trekk ved inskripsjonen på tinnfatet kan her ha betydning. Vi ser Bruns initialer som PB, hustruen Lisbeths som LNDW; N og D står her selvfølgelig for Nicolai Datter, dette i overensstemmelse med norsk eller nordisk navneskikk. Spørsmålet er hvorfor Brun ikke også har benyttet fire initialer liksom hustruen, forbokstaven i sin fars navn med et tilføjet S for Sønn, eller hvorfor hustruen har fulgt nordisk navneskikk, og mannen ikke, i en og samme inskripsjon? Den rimeligste forklaring er, at denne navneskikk var fremmed for mannen, og at han ikke ville følge den for sin person, men fant det helt på sin plass at hustruen fulgte den, fordi den var eiendommelig for hennes nasjon.

Som nevnt, trådte Peter Brun inn i den norske hær som kompanichef og vollmester i 1646. Dette forutsetter at han da hadde militær erfaring. Han må tidligere ha gjort krigstjeneste, og da utenlands. Men ifølge Ovenstad var hans første hustru også norsk; hennes døpenavn vites ikke visst, men hun var en datter av fogden Lars eller Lauritz Gram i Gudbrandsdalen. Og Bruns eldste sønn i dette ekteskap (av Ovenstad feilaktig oppgitt som av 2. ekteskap), *Jens*, var født 1636. Brun må altså i lengre eller kortere tid ha

3. Generalmajor Hans Jacob Bruns våben, i gull en grønn bjelke over tre grønne(?) liljer, skjoldet kronet. Seglet fra 1731.

opholdt sig i Norge lenge før han vites ansatt i den norske hær. Det hele blir nokså gåtefullt.

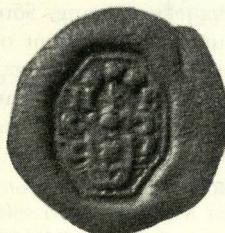
En grunn til at skjoldhodet i Peter Bruns våben av flere eller færre av hans sønner blir erstattet med en bjelke, kan være at skjoldhodet var en sjeldent forekommende, en praktisk talt ukjent figur i norsk heraldikk.

Jeg skal tilføie nogen ord om det våben, som førtes av en av Peter Bruns sønner, siden det er det første som ved skravering gir oplysning om tinkturer. Skjoldet er gull, bjelken grønn, liljene derunder såvidt skjønnes også grønne (figur 3). Men siden bjelken er ny i våbenet, kan tinkturene kanskje også være nye. Det er umulig å si noget bestemt.

Eieren av dette våben, generalmajor *Hans Jacob Brun*, var som major og senere oberstløytnant kommandant på Fredriksten festning 1709–1717. Fra denne tid fortelles følgende historie, hvor Bruns våben også kommer inn.

Da Karl XII sommeren 1716 beleiret Fredriksten og var rykket inn i Fredrikshald, hadde Maria Colbjørnsdatter, som forestod sin bror Peder Colbjørnsens hus og med en liten gutt var alene hjemme, sett kongen i et åpent vindu like overfor, og tillatt sig å åpne sitt vindu og be ham om beskyttelse mot molest av de svenske krigsfolk. Kongen beordret da straks avgitt en vakt til hennes hus og bad henne så om noget å drikke for å slukke tørsten. Hun rakte dette ut av vinduet i et stort sølvbeger; det blev bragt til kongen, som drakk på hennes sundhet med de ord: «Der ser hun Mamsel, jeg tror henne vel!» Kongen spurte videre om kommandanten alltid «bullrar» så med kanonene på festningen? Hun svarte: «Ikke oftere enn når fremmede er i byen». Og likeledes spurte han hva slags landsmann kom-

mandanten var, siden han førte tre franske liljer i sitt våben.

4. Sorenskriver Hans Bruns våben, en opvoksende firbladet rose med stengel og blader, på hjelmen tre likedanne roser.

Seglet fra 1660.

C. O. Munthe, som forteller om dette i sin «Frederikshalds og Frederikstens Historie indtil 1720» (Kria. 1906, – side 585), gir i en fotnote en beskrivelse av Bruns våben, og tilføjer: «Dette Kongens Spørgsmaal, der kunde antyde, at han havde modtaget Skrivelse fra Kommandanten, skulde efter Andreas Colbjørnsens Sigende have givet «Anledning til adskillig Raisonnements». Dette er dog neppe rimeligt, og ihvertfald var det høist ubetimeligt, da Kommandanten vistnok oftere maa have vekslet Breve med Svenskerne ángaaende Fangeudvekslinger m.v. Desuden tør vel enkelte Breve fra ham være opsnappede av Fienden.»

At kong Karl skulde ha vært i tvil om hvad slags landsmann Brun var og ha kalt liljene i hans våben for franske, og kanskje ha tenkt sig at han var fransk, kan i første øieblikk lyde mindre trolig. Å kalte enhver heraldisk lilje for en «fransk lilje», er en populær misforståelse idag, men var det neppe dengang; enda mindre skulde man vente at kong Karl vilde dele den. Men allikevel, liljenes antall og placering i Bruns skjold kunde lede tankene hen på Frankrike, hvor både

landskaper, byer og personer som et kongelig nådestegn har fått tildelt retten til på en eller annen måte å føre kongevåbenets tre liljer (sml. Hans Konows artikkel «Hannibal Sehesteds våben» i HT hefte 1). Liljene i Bruns segl er dessuten av den franske eller klassiske type, som skiller sig fra den da vanlige tysk-nordiske ved at det nedre parti er mindre utviklet. Endelig er det, som før omtalt, å ta i betraktnsing at navnet Brun (også le Brun, Lebrun) er et fransk navn like fullt som et nordisk. At Bruns liljer kunde kalles franske og spørsmålet om hans nasjonalitet bli reist, er altså ikke urimelig, og skulle ikke gi anledning til å trekke den anførte tradisjon i tvil.

Problemene er ikke uttømt med dette.

I tiden fra 1650 til 1686 levet en *Hans Brun* som sorenskriver i Nedre Telemarken; han vites ikke på nogen måte å være beslektet med sin formodentlig litt eldre samtidige oberstløjtnant Peter Brun. Hans Bruns våbensegl fra 1660 viser i skjoldet en firbladet rose med stengel og blader, efter hvad det synes, opvoksede av «en jord», og på hjelmen tre like-danne roser (figur 4). Vi kan se bort fra at skjoldet i dette våben viser endel likhet med det skjold, som førtes av

5. Sorenskriver Hans Bruns endrede våben, tre liljer, på hjelmen en sekstakket stjerne. Seglet fra 1686. — Samtlige gjen-gitte segl er noget forstørret.

oberstløjtnant Peter Bruns hustru Lisbeth Worm, idet en rose ikke er et så særpreget merke. Hvad som derimot har interesse, er at sorenskriver Brun på et visst tidspunkt endrer sitt våben til i skjoldet å føre tre liljer, på hjelmen en stjerne, dette ifølge hans segl av 1686 (se figur 5).

Navnefellesskapet tatt i betragtning, blir likheten mellom oberstløjtnantens og sorenskriverens våben da påfallende. Videre må vi være opmerksomme på, at oberstløjtnantens eldste sønn, daværende kaptein *Jens Brun*, i 1662 blev chef for Nedre Telemarkens kompani af Vesterlenske nasj. inf.regt., ved hvilket han i 1675 blev major og i 1678 oberstløjtnant. Som Nedre Te-

emarkens militære chef kan han ikke ha undgått å møte distriktets dommer både i embeds medfør og leilighetsvis i selskabelig omgang. Sorenskriver Hans Brun har altså kjent oberstløjtnant Jens Brun, og det er innenfor tidsrummet av dette bekjentskap, at førstnevntes våbenendring finner sted. Dette kan gi anledning til adskillig fundering.

Når jeg her har trukket frem disse heraldisk-genealogiske problemer, er det fordi de er av den art, at deres løsning kan bero på forskjellige forskeres leilighetsfunn. Derfor har jeg villet presisere spørsmålene og gjøre dem kjent.

Generalen og hans frue

»Generalen og hans frue vare fornemme folk; de havde to våbener på deres vogn; eet for hver af dem; fruen havde det på hvert sit stykke tøi, ude og inde, på sin natkappe og sin natsæk; hendes, det ene, var et kostbart våben, kjøbt af hendes fader for blanke dalere, for han var ikke født med det, hun heller ikke, hun var kommen for tidlig, syv år før våbenet; det kunne de fleste folk huske, men ikke familien. Generalens våben var gammelt og stort; det kunne nok knage i en at bære dette, end sige bære to våbenmærker, og

det knagede i generalinden, når hun strunk og stadselig kjørte til hofbal«.

Hans Christian Andersen i eventyret »Portnerens són« 1866.

S.T.A.

Heraldiske brevmærker

Gummierede brevmærker med sydslesvigiske våbener i farver, format 35 × 50 mm, selges af Grænseforeningen Slesvigsk Samfund, Markmandsgade 8, København S, giro 45 43. Prisen er Dkr. 3,75 pr. ark, og hvert ark består af 15 mærker.

[DA] Dette materiale er beskyttet af ophavsret. Det kan downloades, lagres og udskrives til personlig brug og til ikke-kommerciel brug i forbindelse med undervisning og forskning. Bearbejdning, tilgængeliggørelse samt fremstilling af kopier er ellers kun tilladt i det omfang, der følger af lov eller aftale.

[NO] Dette materialet er beskyttet av opphavsrett. Det kan lastes ned, lagres og skrives ut for personlig bruk og for ikke-kommersiell bruk i forbindelse med undervisning og forskning. Bearbeidning, tilgjengeliggjøring og fremstilling av kopier er ellers bare tillatt i den grad som følger av lov eller avtale.

[sv] Detta material är skyddat av upphovsrätt. Det får laddas ned, sparas och skrivas ut för enskilt bruk samt för icke-kommersiellt bruk i samband med undervisning och forskning. Bearbetning, tillgängliggörande samt framställning av kopior är i övrigt bara tillåtet i den utsträckning som följer av lag eller avtal.

[EN] This material is protected by copyright. It may be downloaded, saved and printed for personal use and for non-commercial use in connection with teaching and research. Altering, making it available or producing copies is otherwise only permitted to the extent that follows from law or contract.